

GOD IS LIEFDE, DE HEILIGE GEEST POËZIE

Serie Dogma als poëzie

'Vader van de armen', 'Lieve gast van de ziel', 'Licht dat gelukkig maakt': dat is theopoëzie, beste, lieve mensen. Hopelijk kunnen jullie, ook na de diensten van de afgelopen tijd hier, instemmen met het idee dat onze geloofsleer in de eerste plaats poëzie is: theopoëzie. Onze vaak moeilijk te doorgronden theologie is ooit immers ontstaan uit prachtige, hartverwarmende poëzie, de in de evangelies opgetekende ervaring van mensen die Jezus van Nazareth vaak in levende lijve gekend hadden. Iets van die poëzie van toen is, met wat goede wil, terug te vinden in de geloofsleer over Vader, Zoon en Heilige Geest die eeuwen later ontstaan is. Jammer genoeg heeft theologie de neiging haar poëtische oorsprong nogal eens te vergeten, en zijn dogma's en andere kerkelijke leer veelal niet zo geliefd. Paus Franciscus die niet graag spreekt over dogma's, zegt, wanneer hij daar toch naar gevraagd wordt: 'Ik heb maar één dogmatische zekerheid: God is aanwezig in iedere mens.'

Dat is in feite een lofzang op de Heilige Geest. Jezus zei immers hetzelfde: de Heilige Geest, de Helper woont in jullie: Hij zal mijn werk straks voortzetten. De Geest is de grote gave die Jezus ons heeft nagelaten: 'A gift that keeps giving', zeggen de Engelsen heel fraai: een gave die nooit ophoudt met geven. Over die Geest zijn mooie dingen te vertellen. Ik heb dat in de loop der jaren nogal eens proberen te doen, maar ditmaal hebben onze pastores mij gevraagd: Vertel de mensen alsjeblieft zo duidelijk mogelijk wie of wat de Heilige Geest hier en nu voor ons kan betekenen. Dat wil ik dus proberen.

De Heilige Geest is in feite onze enige toegangspoort tot God geworden. Jezus zei dat hij wegging en dat de Geest voortaan zijn werk moest doen. Dat werk noemde hij het werk van de Vader, en die verbergt zich nog meer dan zijn Zoon. De Heilige Geest is de enige van het Goddelijke drietal die zich niet verbergt. Hij of Zij leeft dus zelfs in onze geest, dichterbij kan niet, mag je wel zeggen. En die bijzondere, goddelijke nabijheid moeten we vooral niet - zoals vroeger vaak gebeurde - 'bovennatuurlijk' gaan noemen. Nee, als de Geest in ons leeft, is hij of zij deel van onze natuur, net als Jezus die als mens ook in onze natuur deelde. De Heilige Geest zouden we 'onze natuur op haar best', of 'onze geest op zijn best' kunnen noemen. Geen wonder dat één van meest bekende versregels in onze literatuur luidt: 'Ik ben een God in het diepst van mijn gedachten' (Willem Kloos).

Maar dat beste deel van ons moet, jammer genoeg, huizen in een mengeling van donker en licht, van ja en nee, van goed en kwaad. Onze geest is in het klein de chaos waarover het scheppingsverhaal spreekt. In de Bijbel zweeft de Geest van God boven de chaos, in ons moet Zij er midden in huizen, maar haar taak blijft dezelfde: orde scheppen, zin geven, richting wijzen, ervoor zorgen dat wij wat liefdevoller met de wereld en met onze medemensen omgaan. Over God belijden we dat Deze liefde is. Als dat zo is, moet de Heilige Geest poëzie zijn: liefdespoëzie. We hoeven het dus niet allemaal te begrijpen. Poëzie is er minder om begrepen te worden dan om mee te leven.

Wel ben ik langzaam gaan begrijpen dat wij mensen Heilige Geest bijvoorbeeld ervaren wanneer we verliefd zijn, jong of oud het begin van liefde meemaken: die gave 'het leven op zijn best' overkomt je, maakt je gelukkig en dankbaar, maar blijkt al snel ook een opgave te zijn. Als verliefde mens verkeer je misschien wel even in een soort extase, maar je krijgt ook te maken met het licht en donker, ja en nee, de chaos en onrust die in je leven. De weg van verliefdheid naar liefde is geen gemakkelijke weg. Op die weg wordt ons gevraagd creatief te zijn, iets goeds en nieuws met die verliefdheid en die liefde te doen, Gods scheppende Geest in ons te laten werken.

En we ervaren die Geest niet alleen in onszelf maar ontdekken en bewonderen hem of haar natuurlijk ook buiten ons: in het gezicht van een kind, het spel van dieren, in de schoonheid van een stad, van de natuur, de zee, de bergen, bij het luisteren naar muziek, tijdens een maaltijd met dierbare vrienden, het lezen van een boek, het zien een toneelstuk, en zoveel meer: ieder van ons kent ervaringen waarop ons gehele wezen reageert met een: 'Zo zouden we moeten leven' of met 'Dat niet'. Dan is de goede, heilige Geest in ons aan het werk.

Dat die goede Geest ook anders, minder zichtbaar, te werk gaat, ontdekte ik als student in Frankrijk, in 1958. In november dat jaar stierf paus Pius XII en werd kardinaal Roncalli, de voormalige pauselijke nuntius in Frankrijk, zijn opvolger. Ik herinner me de teleurstelling, de tranen zelfs in mijn omgeving. De Heilige Geest had ditmaal zijn werk slecht gedaan. Roncalli, voortaan Johannes XXIII, had het Franse

experiment van de priesterarbeiders gestopt, nieuwe liturgie verboden, allerlei reactionaire maatregelen genomen. Deze Johannes leek een ramp voor de Kerk. De opluchting, de vreugde zelfs, was groot toen de nieuwe paus al na een paar weken liet weten dat hij zijn gehele leven een gehoorzame dienaar van de Kerk was geweest maar dat hij het nu tijd vond die Kerk te hervormen. Hij riep het Vaticaanse Concilie bijeen, dat enorm veel in beweging zou brengen, en zou de meest gevierde paus van de vorige eeuw worden. De Bijbel vertelt dat God zich alleen op zijn rug laat zien. Ook Gods Geest herken je vaak pas achteraf, wanneer er orde en licht in de chaos zijn geschapen.

Ook in deze kerk heb ik lang geleden - het zal 1970 of 1971 geweest zijn - de Heilige Geest zo aan het werk gezien. Deze had Wim Tepe, de toenmalige pastoor hier, ingefluisterd dat de Dominicus geen verzameling gelovigen mocht blijven die gehoorzaam naar het altaar in de verte knielde. De artistieke Wim Tepe besloot dat er iets gebeuren moest en ging op zijn eentje aan het werk.... Wij, zijn helpers, zagen met enige bezorgdheid hoe hij, dachten wij, de kerk begon te slopen, met name de prachtige communiebanken voor in de kerk liet weghalen. Pas toen we begrepen dat deze de wanden gingen worden van een podium waarop de liturgie voortaan midden tussen de mensen gevierd zou kunnen worden, bezocht de Heilige Geest ook ons met de gave van verstand. Achteraf - toen en nu nog steeds - danken we de lieve God dat dit toen gebeurd is.

De Kerk is natuurlijk niet het belangrijkste. Ik moet vaak denken aan één van de meest bewonderde en verguisde gebeurtenissen in de geschiedenis van Europa: aan de Franse Revolutie, met al haar bravoure, geweld en chaotische machtsstrijd. De Geest moet ook in die chaos stil aan het werk geweest zijn. Toch zijn wij pas in onze tijd - lang achteraf - echt gaan beseffen dat het ideaal van die revolutie: 'Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap' in feite al eeuwen centraal staan in de blijde boodschap van Jezus van Nazareth. Dat ideaal heeft destijds tijdelijk gezegevierd in Frankrijk, wij zijn er hier nog steeds mee bezig, in het besef dat de Geest vaak langs kromme en kronkelige wegen te werk moet gaan.

Ik herken die Geest met name ook in de seksuele bevrijding die de laatste halve eeuw onder ons heeft plaats gehad, in de emancipatie van de vrouw, zonder welke onze moderne samenleving niet mogelijk zou zijn, in de emancipatie van homoseksuele vrouwen en mannen, die de paus - las ik deze week in de krant - nog zondaars noemt, maar die steeds meer een normaal onderdeel van de maatschappij zijn geworden. Als we de Heilige Geest ergens willen herkennen, moeten we naar dergelijke vaak eeuwen tijd vragende ontwikkelingen kijken. En nogmaals: heilig betekent 'heel goed', zo goed dat het goede blijft duren, de gave blijft geven. Zo is Gods Geest werkzaam: in ons, en dus in onze geschiedenis, in de evolutie van het mensdom. Iets daarvan maken wij ook nu weer mee. Wij zijn gaan beseffen dat slavernij en kolonialisme niet echt voorbij zijn maar nog altijd doorwerken onder ons: in allerlei vormen van racisme, discriminatie en verborgen onderdrukking. Die bewustwording, met en zonder excuses, en door veel turbulentie en chaos heen, kan alleen het werk zijn van dezelfde goede, Heilige Geest in ons mensen. En wie weet wat diezelfde Geest de komende tijd - de komende eeuwen - in ons beschaafde, Christelijke Westen nog zal teweeg brengen....

Op het ogenblik is Hij of Zij er in ieder geval druk mee bezig ons, gelovige Christenen, te laten weten dat God niet alleen aan het Christendom een prachtige geloofstraditie geschonken heeft, maar dat ook in de waarheid en schoonheid van andere godsdiensten, en in zoveel vanzelfsprekende goedheid van mensen die niet geloven, Heilige Geest aanwezig is. Gods Geest heeft aan niemand en aan geen enkel geloof de wijsheid in pacht gegeven. Godsdiensten moeten elkaar daarom niet beconcurreren of bekeren, ze mogen samenwerken in de goede, heilige Geest die we allen delen, samen Gods wereld beter en mooier maken. Dat proces is, ondanks alles, een eind op weg, en ook daar mogen we blij mee zijn.

Tot slot, het meest verblijdende dat ik vandaag mag zeggen is waarschijnlijk dit: ook wat wij hier op zondagochtend samen meemaken is goede Heilige Geest. Vorige week tijdens de Missa Solemnis was die Geest - 'Ander ouder iemand in ons verborgen' - zelfs heel feestelijk in deze Kerk aanwezig. Die gave delen we Godzijdank met heel veel mensen overal in de wereld, in kerken, synagogen, moskeeën en andere huizen van samenkomst. Dat zondagochtend geluk is een kostbaar geschenk, maar ook een breekbaar geschenk. We dragen de gaven van de Geest rond in broze vaten. Maar we houden vast aan wat die Geest ons in het donker en in het licht blijft toeroepen: 'Kindertjes, bemint elkaar !'

Moge dat zo zijn, zo blijven...

Henk Hillenaar